

УДК 376-05462:5

ВІХРОВА О. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики та методики її навчання

Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ЗІНОНОС Н. О.,

асистент кафедри вищої математики ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ОЦІНЮВАННЯ АДАПТИВНИХ СТАНІВ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА ПОЧАТКУ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У даній статті показано, що адаптація іноземних студентів до навчання у вищих навчальних України є процесом активного пристосування студентів до умов життя в іншій країні, її традицій, норм суспільної поведінки, нового освітнього середовища, що включає формування адекватного соціокультурним нормам ставлення до навчально-пізнавальної діяльності, навчального закладу на початковому етапі викладання природничо-математичних дисциплін. Мета цієї статті полягає у визначенні методів та інструментів оцінювання, необхідних для всебічної ідентифікації адаптивних станів іноземних студентів

Ключові слова: іноземні студенти, соціально-психологічна та академічна адаптація, дидактична адаптація.

Постановка проблеми. Процес адаптації іноземних студентів до навчальної діяльності у ВНЗ України – складний багатогранний процес, структура якого наповнена специфічним змістом. Підготовка студентів-іноземців до навчання у ВНЗ спрямована на те, щоб студенти могли зрозуміти мову, якою подані навчальні відомості або записана задача, усвідомити її зміст, а отримані в результаті опанування навчальних відомостей чи розв’язування задачі знання застосувати при розв’язуванні інших навчальних задач. Особистісне зорієнтовані технології навчання і виховання ставлять сьогодні у центр уваги студента-іноземця як особистість, у формуванні якої немала роль відведена подоланню певних відмінностей у соціокультурних та освітніх середовищах країн їх попереднього навчання та України. Період адаптації, пов’язаний зі зміною колишніх стереотипів, може на перших порах обумовити і порівняно низьку успішність студента-іноземця у вивченні природничо-математичних дисциплін та труднощі у спілкуванні [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники виділяють критерії соціально-психологічної адаптованості, що є показниками успішного здійснення адаптаційного процесу. До об’єктивних критеріїв відносять продуктивність, ефективність діяльності, здатність зберігати ефективність діяльності у процесі зміни умов її здійснення [2], реальне положення людини у колективі [3]. Суб’єктивними критеріями адаптованості є емоційні стани [4], впевненість у собі, узгодженість самооцінки, рівня та можливостей людини з умовами реальності [5], адекватність самооцінки та співвідношення самооцінки з оцінкою компетентної людини [6; 7].

Мета статті – висвітлити важливість оцінки та ідентифікації адаптивних станів студентів-іноземців на початку вивчення природничо-математичних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Знання індивідуальних особливостей студента, на основі якого будується система включення його у нові види діяльності та нове коло спілкування, дає можливість уникнути дезадаптаційного синдрому, зробити процес адаптації рівним та психологічно комфортним [8].

Процес соціально-психологічної адаптації починається з першого дня перебування іноземного студента в нашій країні: студенти-іноземці відчувають

специфіку у взаєминах з новим для них суспільством. Відбувається розрив з системою соціальних зв'язків, що існують у них на батьківщині, іноземному студентові потрібен певний час, щоб навчитися орієнтуватися в суспільних відносинах в іншому для нього соціальному середовищі. Вхідження в нове суспільство ускладнюється тим, що в ході первинної соціалізації у себе на батьківщині студенти-іноземці вже засвоїли рідну культуру, соціальні норми, цінності, ідеї, правила поведінки і стереотипи життєдіяльності. Тепер же їм необхідно міняти вже вироблені, добре розпізнавані і прогнозовані соціальні реакції і форми активності і освоїти навички і знання, що полегшать співіснування з представниками нового соціуму тієї країни, до якої вони приїждять на навчання. [9].

Ми розглядаємо процес соціально-психологічної та академічної адаптації студентів-іноземців в Україні як процес засвоєння і визнання особистістю цінностей, норм і вимог нового соціального та освітнього середовища і змінення стереотипів поведінки особистості в ході пристосування до соціального статусу «іноземець» та соціальної ролі «студент». Адаптованість студентів-іноземців – стан гармонійної взаємодії студентів-іноземців з новим соціальним середовищем, в якому вони задовольняють більшість своїх фізичних і духовних потреб, адекватно виконують вимоги, запропоновані їм у процесі навчання, і позитивно налаштовані по відношенню до нового соціального середовища.

Первинна діагностика фактичного стану рівня адаптованості студентів-іноземців до вивчення дисциплін природничо-математичного циклу на етапі підготовки до навчання у ВНЗ України здійснювалася за двома складовими процесу: соціально-психологічної та академічної і загально-дидактичної. З метою виявлення рівня соціально-психологічної та академічної адаптації студентів-іноземців на етапі входження у процес навчання природничо-математичних дисциплін у підготовці до навчання у ВНЗ було проведено опитування самих студентів. На початку дослідження ми з'ясували, що переважна більшість респондентів (91,5 %) до навчання в українському ВНЗ не проживали за межами своєї рідної країни, а тому не мали досвіду навчання в інших країнах. Отже, у них не було досвіду подолання адаптаційних труднощів, на який вони могли б орієнтуватися в процесі навчання в українському ВНЗ. Також уявлялося важливим з'ясувати, чи були у іноземців уявлення про країну, в якій їм належало перебувати протягом найближчих років. Відповіді показали, що у них дуже слабке, стереотипне уявлення про Україну, її традиції, культурні цінності. Більшість опитаних студентів-іноземців (понад 60 %) вказали в якості головних характеристик, що виявилися найбільш складними для них у нашій країні, занадто суворий клімат та інші, відмінні від звичних, продукти харчування. На питання щодо українських національних рис багато іноземців не змогли дати відповідь (53 %), 31 % опитаних назвали гостинність, 16 % – доброту.

На запитання, чи доводилося їм відчувати почуття повної безпорадності, відчуття, що їх ніхто не розуміє, що у них нічого не виходить (найбільш характерні симптоми «культурного шоку»), більше половини іноземців (64 %) дали позитивну відповідь, зазначаючи, що відчувають ці почуття постійно; 31 % опитуваних – тільки в перший час після приїзду; частка тих, хто не відчував такі почуття чи відчував дуже рідко – 5 %. На психосоматичні прояви (безсоння, нервозність, підвищена стомлюваність) поскаржилися 43 % опитаних. У ході дослідження з'ясувалося загальне ставлення студентів-іноземців до українського ВНЗ. На запитання «чи подобається вам вчитися в українському ВНЗ?» більшість респондентів (57 %) дали відповідь «мабуть так», що свідчить про наявність деяких сумнівів при відповіді на питання. «Безумовно так» відповіли всього 13 % іноземців, 30 % опитуваних висловили невдоволення деякими аспектами життя у ВНЗ, вибравши категорії «мабуть ні» або «ні».

Для більш наочного результату щодо проблеми соціально-психологічної адаптації студентів-іноземців було проведено дослідження думок українських студентів які проживають у гуртожитку разом з іноземними студентами. Такий підхід пов'язаний з тим, що українські студенти більш тісно взаємодіють з іноземними, причому не тільки під час самостійної підготовки, а також в години дозвілля. У процесі спілкування вони діляться своїми враженнями, часто довіряють свої проблеми, звертаються за допомогою. причому деякі з українських студентів відзначають, що студенти-іноземці є їх кращими друзями.

Також нами був використаний досвід викладачів, що працюють з іноземними студентами, отриманий при обговореннях на численних конференціях, круглих столах, семінарах.

Результати бесід та спостережень дозволили зробити висновки про рівень соціально-психологічної та академічної адаптованості студентів-іноземців наступні висновки. Рівень адаптованості характеризується наступними показниками: фрагментарне володіння розмовною мовою; знання про цінності, норми, традиції країни перебування носять фрагментарний (уривчастий) характер; висока емоційна та комунікативна напруженість; контакти з новим соціокультурним середовищем обмежені тільки побутовою сферою; у поведінці відтворюються зразки взаємодії рідної культури; переважають монокультурні зв'язки; норми, цінності і традиції освітнього середовища ВНЗ приймаються частково.

Поняття загально-дидактичної адаптації студентів-іноземців ми трактуємо як освоєння установок і вимог системи навчання, методів навчально-виховного процесу українського ВНЗ, освоєння нового освітнього середовища, в яке потрапляє іноземний студент. Л. І. Нічуговська [10] обґрунтовує доцільність проектування ідей дидактичної адаптації на процес організації навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ.

З метою виявити початковий рівень загально-дидактичної адаптації студентів-іноземців до ВНЗ ми використовували методи власних спостережень та бесіди зі студентами і з членами професорсько-викладацького складу підготовчого відділення університету: викладачами-мовниками, кураторами груп, інструкторами відділу по роботі з іноземними громадянами університету. Діяльність студентів-іноземців пов'язана з їх основною метою – отриманням якісної освіти в обраній країні. На етапі підготовки студентів-іноземців до навчання у ВНЗ України актуалізується цілий ряд проблем. По-перше, це рівень освіченості студента (якість знань, даних йому в навчальному закладі в його рідній країні) і специфіка його освіти (яка була спеціалізація навчального закладу, що закінчив студент: теоретична або практична спрямованість, соціогуманітарна або природничонаукова). По-друге, важливу роль відіграє форма організації навчального процесу, її особливості та відмінності від тих, до яких студент звик при навчанні на батьківщині: тривалість занять, розклад занять і канікул, форми контролю і перевірки знань, форми аудиторної та позааудиторної роботи, форми оцінки знань тощо (дидактичний бар'єр). Складність загально-дидактичної адаптації студентів-іноземців також пов'язана з тим, що студенти по-різному вмотивовані. Вони вибрали навчання за кордоном, виходячи з різних причин: бажання отримати якісну освіту, орієнтація на навчання саме в Україні, прагнення виїхати з рідної країни, державне замовлення, спонукання батьків.

При опитуванні студентів-іноземців переважна більшість з них з великою повагою і визнанням висловлюються про своїх викладачів, вважаючи їх «розумними, освіченими, інтелігентними, цікавими» людьми. Вони, на думку респондентів, з розумінням ставляться до проблем студентів і завжди готові надати необхідну допомогу. Разом з тим деякі з них відзначали надмірну вимогливість окремих викладачів. Багато респондентів відзначають необхідність індивідуальних занять або

консультацій, що пов'язано з різним темпом (в залежності від їх філологічних здібностей) оволодіння мовою навчання.

Відповіді респондентів показали, що у них виникають труднощі у записуванні та конспектуванні лекцій (92 %), при підготовці до семінарських і практичних занять (86 %), виконанні самостійних робіт (64 %), в умінні виділяти головне, підпорядковане та несуттєве в усному та письмовому навчанні мовою ВНЗ (96 %). Відповіді викладачів, які працюють на підготовчому відділенні для іноземних громадян, а також викладають дисципліни природничо-математичного циклу на першому курсі університету, дозволили нам оцінити сформованість загально-навчальних умінь і навичок у студентів-іноземців. У результаті аналізу та узагальнення відповідей студентів та викладачів щодо досліджуваного питання були отримані наступні висновки. Академічна успішність з природничо-математичних дисциплін студентів-іноземців визначається рівнем володіння мовою навчання. Основним джерелом поповнення знань про зразки поведінки є нормативні джерела (навчальна і науково-популярна література), викладачі мови. Загально-дидактична адаптація студентів-іноземців на даному етапі навчання знаходиться на низькому рівні, що значно ускладнює їхнє пристосування до освітнього процесу в українському ВНЗ.

Висновки. Організація навчання, формування змісту освіти не можуть визначатися довільно, вони регламентовані дією закономірностей соціального, психологічного та педагогічного характеру, знання яких дозволяє передбачити результати адаптації студентів-іноземців. Результати, отримані в процесі дослідження, є внеском у розуміння процесу адаптації іноземних студентів до нового освітнього середовища і можуть бути використані при плануванні тренінгових та корекційних програм для адаптації і підтримки іноземних студентів, які навчаються в українських ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Тіщенко О. М. Стратегії адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах / Ольга Тіщенко // Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Актуальні питання організації навчання іноземних студентів у європейському освітньому просторі». – Тернопіль : Видавництво ТНТУ ім. Івана Пулюя, 2014. – С. 121-123
2. Сиомичев А. В. Психологические особенности адаптации студентов в сфере познания и общения в вузе : автореф. дис. ... канд. психол. н. : 19.00.01 – общая психология / Сиомичев Анатолий Владимирович. – Л., 1985. – 17 с.
3. Жмыриков А. Н. Диагностика социально-психологической адаптированности личности в новых условиях деятельности и общения : автореферат дис. ... кандидата психологических наук : 19.00.05 / Жмыриков Александр Николаевич ; ЛГУ. – Л., 1989. – 15 с
4. Кряжева И. К. Социально-психологические факторы адаптированности личности : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Кряжева Ирина Константиновна. – М., 1980. – 24 с.
5. Овчинникова Г. Г. Социально-психологическая адаптация как фактор становления Я-концепции подростков : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 – социальная психология / Овчинникова Галина Герольдовна ; Российская академия государственной службы при Президенте РФ. – М., 1997. – 156 с.
6. Психология адаптации и социальная среда: современные подходы, проблемы, перспективы / Под ред. Л. Г. Дикой, А. Л. Журавлёва. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2007. – 624 с.
7. Левківська Г. П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти / Левківська Г. П., Сорочинська В. С., Штифурак В. С. – К., 2000. – 102 с.
8. Столяренко Л. Д. Социальная психология / Л. Д. Столяренко, С. И. Самыгин. – Ростов н/Д : Ozon.ru, 2009. – 480 с.
9. Алексеева Т. В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / Алексеева Тетяна Валентинівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 176 с.
10. Нічуговська Л. І. Адаптивна концепція математичної освіти студентів ВНЗ і

конкурентоспроможність випускників: методологія, теорія, практика : [монографія] / Л. І. Нічуговська. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 153 с.

References

1. Tishchenko, O. M. (2014). Strategies adaptation of foreign students to study in universities (*Current issues of foreign students in the European educational space*) Ternopil: Vydavnytstvo TNTU im. Ivana Pulyuya, (in Ukr.)
2. Siomichev, A. V. (1985). *Psychological features of adaptation of students in the field of cognition and communication at the university: Leningrad.* (in Rus.)
3. Zhmyrikov, A. N. (1989). *Diagnostics of socio-psychological adaptation of the person in the new conditions of activity and communication.* Leningrad. (in Rus.)
4. Kryazheva, I. K. (1980). *Socio-psychological adaptation of personality factors.* Moskva. (in Rus.)
5. Ovchinnikov, G. G. (1997). *Socio-psychological adaptation as the factor of formation of self-concept of teenagers.* Moskva. (in Rus.)
6. Dikaya, L. G., Zhuravlev, A. L. (Eds.) (2007). *Psychology of adaptation and social environment: modern approaches, problems and perspectives.* Moskva. (in Rus.)
7. Levkovsky, G. P. (2000). *Adaptation of freshmen in terms of higher education institution.* Kyiv. (in Ukr.)
8. Stolyarenko, L. D. (2000). *Social Psychology* Rostov n / D: Ozon.ru. (in Rus.)
9. Alekseeva, T. V. (2004). *Psychological factors and symptoms of the process of adaptation of students to training in high school.* Kyiv: (in Ukr.)
10. Nichuhovska, L. I. (2008). *Adaptive concept of mathematical education of university students and graduates competitiveness: methodology, theory, practice* [monograph]. – Poltava: RVV PUSKU (in Ukr.)

VIHROVA O.,

Doctor of Philosophy (Pedagogical Sciences), Associate Professor of Mathematics and Methods of Teaching Department, SIHE «Kryvyi Rih National University»

ZINONOS N.,

Lecturer of Higher Mathematics Department, SIHE «Kryvyi Rih National University»

THE EVALUATION OF FOREIGN STUDENTS' ADAPTATION AT THE BEGINNING OF LEARNING SCIENCE AND MATHEMATICS.

Abstract. Introduction. *The proposed work will add to the understanding of foreign students' adaptation processes and offers many avenues for future empirical investigations.*

Purpose. *The purpose of this article is to determine methods and assessment instruments needed to complete a comprehensive evaluation of foreign students' adaptation to learning science and mathematics.*

Methods. *The assessment of adaptive behavior foreign students is complex. One must consider not only general competencies across relevant domains but also the level, quality, and fluency of those behaviors. In addition, there is the issue of the ability foreign students to perform in the following area: oral expression, listening comprehension, written expression, basic reading skill, reading fluency skills, reading comprehension, mathematics calculation, mathematics problem solving. In particular, we are focused on the three categories of adaptation: adaptation to the didactic requirements of sciences and mathematics, adaptation to the requirements of training (study skills) and socio-psychological adaptation to the university environment – to carry the academic responsibilities. The assessment of foreign students' social perception skills have involved a variety of instruments, with subsequent methodological refinements, which have been developed and employed in the study.*

Results. *Given their culturally diverse backgrounds, foreign students may experience adjustment strains within their host environment that is unique to them, such as cultural differences, language constraints, and social behaviors. All the foreign students in the study indicated at least minimal amounts of homesickness.*

Conclusion. *These findings can be used in an integrated form to guide the implementation of support programs designed to contribute to a successful academic experience of foreign students. Social support programs could be implemented in universities to ameliorate foreign students' academic, cultural, and social adjustments. Initiatives directed to helping international cope with cultural difference, language constraints and successfully deal with homesickness could be undertaken*

by higher education institutions in an effort to facilitate these students' adjustments.

Keywords: *foreign students, the adaptation to the requirements of training in science and mathematic, cultural and social adjustments.*

*Одержано редакцією 17.03.2016 р.
Прийнято до публікації 01.04.2016 р.*